
BO SANDELIN

Varför doktrinhistoria? Kommentar till Ulf Jakobsson

I Nationalekonomiska Föreningens förhandlingar om forskarutbildningen gör Ulf Jakobsson [1997] på en punkt ett tve tydligt inlägg. Han säger: ”Ännu mer mossigt ter sig doktrinhistoria, men det är ju ändå så att nationalekonomi är en idébyggnad.”

Detta och hans följande diskussion skall kanske tolkas som att doktrinhistoria visserligen är mossigt men ändå kan vara något, om än inte det enda, som kan ge en bas för förståelsen av varför nutida teori ser ut som den gör. En sådan tolkning skulle kunna ses som en försiktig variant av Schumpeters [1954, s 4] utgångspunkt i *History of Economic Analysis*: ”the state of any science at any given time implies its past history and cannot be satisfactorily conveyed without making this implicit history explicit.”

Jag tror emellertid att det finns ett ännu starkare skäl för inslag av doktrinhistoria i utbildningen. Ett vetenskapligt förhållningssätt är ett kritiskt förhållningssätt till olika tankar. Det implicerar att inget tas för sant utan kritisk granskning.

Här tror jag det på de flesta håll finns stora brister i utbildningen, och här kan doktrinhistoria fylla en uppgift. Det är alltför stor risk att studenter på alla nivåer okritiskt får för sig att det de lär sig är ”sanningen”, inte därför att de är intellektuellt övertygade utan därför att lärarens och kurslitteraturens auktoritet uppfattas som garant för detta. Hur ofta får de inte veta att ”modern teori” säger det ena eller

det andra och tolkar det som att vi nått slutliga sanningen i en viss fråga? Vad som återstår är bara att lösa de frågor som modern teori ännu inte besvarat.

De som fått en rejäl dos doktrinhistoria i utbildningen har lättare att förhålla sig vetenskapligt kritiska till det de studerar. De har perspektiv på stoffet. De vet att somliga sanningar brukar bli kortlivade; svårigheten är att i förväg veta vilka. De vet att somliga sanningar fortlever århundrade efter århundrade, medan andra återkommer cykliskt.¹

De vet t ex att synen på statlig interventionism har svängt i vågor. De känner till hur merkantilismens benägenhet för interventionism följdes av fysiokraternas och klassikernas mer liberala hållning, som i sin tur mötte kritik i 1800-talets historiska skola, men uppstod i ny form med neoklassicismen i slutet av 1800-talet. De vet hur den traditionella neoklassiska hållningen kritiserades av keynesianismens interventionistiska tro. De har sett hur keynesianismen sedan trängdes tillbaka av monetarister och nya klassiker, för att knoppa upp igen i form av nya keynesianska varianter.

¹ Detta är ett fenomen som Wicksell [1904] diskuterar i sin installationsföreläsning, där han emellertid mer eller mindre avfärdar uppfattningen att somliga sanningar blir bestående. Han hänvisar till Gustav Schmoller, som i ett av sina akademiska högtidstal talat om ”Växlande teorier och bestående sanningar på stats- och socialvetenskapernas område”, men”, säger Wicksell, ”lika värtalig som han är, då det gäller de växlande teorierna, lika knapphändigt affärdar han ‘de bestående sanningarna’ — i grunden påstår han endast, att sådana finnas, men han nämner icke, hvilka de äro, och så godt var kanske det”.

BO SANDELIN är bitr professor i nationalekonomi vid Göteborgs universitet. Hans nuvarande forskning rör doktrinhistoriska frågor.

De är medvetna om svängningarna i synsätt och vet att varje ny generation kallar sin syn modern, även om den av nästa kanske kommer att betraktas som obsolet. De köper därför inte utan övertygande argument uppfattningen att just vår generations dominanter, till skillnad från 1940-talets ekonomer (och 2040-talets?), skulle ha kommit till slutgiltig insikt om vad som är "lagom" interventionism. De har med andra ord lättare att leva upp till Högscolelagens krav på "förmåga till självständig och kritisk bedömning", just därför att de i sin utbildning fått perspektiv på ämnet.

Ett tredje argument är att doktrinhistoria utgör en väsentlig del av *ämnet* nationalekonomi. Doktrinhistoria som forskningsområde har de senaste årtiondena vuxit och institutionaliserats med bland annat flera regelbundna konferensserier, professurer, samt nationella och internationella samfund. Efter det att sådana samfund funnits i bland annat USA, Australien, Japan och Frankrike bildades 1995 European Society for the History of Economic Thought. På tidskriftssidan finns nu fem engelskspråkiga specialtidsskrifter och ett par franska, dessutom ett par i det beslätade området ekonomisk metodologi och filosofi.

Den doktor i nationalekonomi som inte haft någon doktrinhistoria i sin utbildning saknar därför en väsentlig ämnesdel; det är väl dessutom den ämnesdel som i vår specialiserade tid är mest överblickande.

Ett fjärde skäl för att ge grundläggande doktrinhistorisk kunskap är allmänbildningsmotivet, vilket inte bör föraktas. Allmänbildning har inte bara ett egenvärde. Okunskap kan få pinsamma följder. T ex kunde man fram till den 29 maj 1996 finna följande i presentationen av ämnet på hemsidan för nationalekonomiska institutionen vid ett av våra universitet:

"Nationalekonomi är, relativt andra vetenskaper, ett nytt ämne. Den har sitt ursprung i 1700-talet då Karl Marx introducerade arbetsvärdeläran."

Första meningen kan ifrågasättas, men det är andra meningen som är mest uppseendeväckande. Här har man i en enda mening lyckats pressa in minst fyra uppenbara fel eller dubiösa påståenden:

För det första levde Marx inte på 1700-talet; han föddes först 1818. För det andra var det inte Marx som introducerade arbetsvärdeläran; han övertog den närmast från de brittiska klassikerna. För det tredje är det en mycket apart uppfattning att betrakta Marx som nationalekonomins upphovsman. Det gör inte ens hängivna och belästa marxister som följer Marx. (Marx betecknar ju Petty som "der Vater der politischen Ökonomie und gewissermaßen der Erfinder der Statistik" (Marx [1988, s 288]).) För det fjärde torde det bara vara en liten minoritet av ekonomkåren som vill knyta ämnets ursprung till just arbetsvärdeläran.

Det finns kanske en och annan som tycker det är mossig kunskap att kunna placera Marx i rätt århundrade eller att veta något om ämnets ursprung. Ett problem med en sådan inställning är att om vi anser att nationalekonomiämnet har något viktigt att förmedla kan vi inte göra oss till åtlöje inför andra. Om vi visar sådana brister i kunskapen om ämnets historia att de är uppenbara för en bildad allmänhet riskerar vi att inte heller tas på allvar när vi har något viktigt att säga.

Referenser

- Jakobsson, U, [1997], Inlägg i debatten "Framtidens nationalekonomer – en diskussion kring forskarutbildningen i nationalekonomi", Nationalekonomiska Föreningens förhandlingar 1997-04-28, *Ekonomisk Debatt*, årg 25, nr 8, s 507–528.
- Marx, K, [1988 (1867)], *Das Kapital*, första bandet, Dietz Verlag, Berlin.
- Wicksell, K, [1904], "Mål och medel i nationalekonomin", *Ekonomisk Tidskrift*, årg 6, s 457–474.
- Schumpeter, J, [1954], *History of Economic Analysis*, Oxford University Press.